

ОБРАЗЪТ НА ЖУРНАЛИСТА В АМЕРИКАНСКОТО КИНОИЗКУСТВО

Екатерина Титова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме: Динамично трансформиращата се филмова сфера, повлияна от активното развитие на „модерните“ технологии и различни тенденции, разкрива променената заобикаляща действителност. Статията проследява образа на журналиста в киното, неговата важна функция и позиция в демократичните общества. Журналистическата фигура е от голямо значение за обществения дискурс, но често е съпътствана с различни културни противоречия, свързани с журналистическата етика, изградените критерии за работа, разкритата истина, примиряването с непримиримото, политическата пристрастност и ролята на професионалиста в бързо променящата се среда. Филмовите сюжети през собствената си призма пречупват и спомагат за изграждането на представата на зрителите за медиите.

Ключови думи: журналистика, кино, филмово изкуство, медии, култура.

Въведение

В контекста на глобализацията, която спомага за развитието на световната филмова култура и дигитализацията на технологиите и оказва въздействие върху производството и разпространението на аудио-визуални продукции, се наблюдава трансформация в сектора. Филмовите произведения отразяват дневния ред в обществото и често поставят важни теми, които имат необходимост от дебат. Посредством улеснения достъп, чрез различни платформи и приложения и богат каталог от заглавия, масовата аудитория има възможност да се докосне до разнообразни локални произведения, отразяващи съответната местна култура. По този начин киното продължава да е една от най-въздействащите форми на популярната култура.

Интересен аспект представляват филмите, показващи журналистическата професия, чийто значителен брой разкрива привлекателността ѝ както за филмовите дейци, които реализират различните проекти, така и за зрителите, които с интерес приветстват филмираните сюжети. По този начин продукциите се превръщат в своевременен източник на знания относно журналистическата работа и посредством тях се спомага за изграждането на образа на медиите. Настоящата статия проследява фикция или реалност са

екранизираните теми, степента на разгръщане на реални истории и начините, по които творческото въображение на филмовия екип представя журналистическата дейност. Тези посоки спомагат за оформянето на общественото мнение относно медиите посредством филмовите произведения, които показват различните журналистически роли. Съдържанието може да се разглежда като следствие на измененията в средата, които определят нови очаквания у аудиторията към журналистическите функции. Основен фокус е поставен върху американските филмови продукции, които по недвусмислен начин визуализират процесите, развиващи се в медийната среда, и успешно достигат до масовата аудитория.

Методология на изследването

Темата за журналистиката във филмите представлява богат терен за изследване поради редовното визуализиране на процесите в тази област. Методологията на изследването комбинира проучване на източници – научна литература на български и английски език; анализ на протичащите съвременни процеси и тенденции в сферата на киноиндустрията; проследяване и разглеждане на филмите, представящи и спомагащи за изграждането на образа на журналиста сред масовата аудитория; преки наблюдения на автора от практиката му и натрупаните знания в областта. Изложението представя анализ на филмови продукции, които разкриват противоречивата същност на журналистическата професия, съществената ѝ роля и обществена ѝ функция. При направеното проучване са поставени ограничения за наблюдение според конкретни критерии, като изготвеният анализ е върху пет филмови заглавия, заснети в периода 2007 – 2020 г., които показват мисията на журналистите и спомагат за изграждането на представата за тях у аудиторията. Разгледаните художествени филмови продукции са американски, тъй като успешно достигат до обширна аудитория въпреки илюзорното представяне на действителността.

Изграждане на журналистическия персонаж в киното

Филмите са един от основните показатели за възприятията на обществото относно значението и функцията на журналистиката, чието положение често е динамично променящо се. В повечето случаи екранизираните сюжети през собствената си призма визуализират реалността чрез вълнуващи и драматични истории от професионалния живот на репортерите с цел да ангажират вниманието на зрителите, за които е предназначена съответната продукция.

Значението на журналистиката в обществото придава на филмите, посветени на медиите, особено културно значение. Образът на журналиста, представен през призмата на филмовото изкуство, е от голяма важност за изграждането на възприятията на аудиторията спрямо тази област. Настоящото изследване анализира пет филмови заглавия, заснети в периода 2007 – 2020 г., според следните критерии: поведение в рамките на вид журналистика, поведение в рамките на даден медиен формат, поведение в рамките на определена професионална роля, поведение в рамките на пол и поведение в рамките на реална или фикционална история. Ролята на репортерите е наблюдавана и изследвана от множество учени, като основното ѝ деление е обвързано със социалния и професионалния статус, но в настоящия текст фокус е поставен върху втория. Медийният теоретик Мария Попова дефинира най-разпространените професионални роли – тази на гейткйпъра (прилагащ селективен контрол), журналиста като адвокат или застъпник (отразяващ определени личности или социални групи), журналиста като медиатор (осигуряващи диалог между различни позиции), журналиста като педагог (с образователни функции), журналиста като скаут (представящ нови и неизследвани теми и области), новия журналист (работещ основно в онлайн пространството), а според типологията на професионалните роли и съобразно изпълняваните от тях дейности в рамките на редакционната структура е направено следното деление – репортер, редактор, кореспондент, отговорен редактор (продуцент, ръководител на отдел), главен редактор, фоторепортер, водещ и др. [1]. Разгледаната категоризация показва големи сходства между реалността и пресъздадената действителност като възприятия и поведение на големия екран.

Журналистът и историята заемат централно място, около което се изгражда даден филмов сюжет. В повечето случаи главният герой – репортерът или двойка репортери, или репортер с помощник – чрез внимателно разследване представя истината, която обикновено е свързана с останалите персонажи, и по този начин предизвиква конструктивна промяна чрез действията си в обществото като цяло. Интересен тандем новинари, обединяващи класическата школа по журналистика 1.0 и съвременните блогове, с препратка от компютърния екран до вестникарската хартия, са представени в политическия трилър „Правилата на играта“ („State of Play“, 2009 г.)¹ на режисьора Кевин Макдоналд. Главните действащи лица са опитният новинар Кал Макафри (в ролята – Ръсел Кроу) и една от изявените блогърки на медията „Вашингтон Глоуб“ – Дела Фрай (в ролята – Рейчъл Макадамс). Филмът предоставя възможност да се

проследи бързо променящата се култура на журналистиката, като същевременно се загатва за заплахата, надвиснала с многократно споменавания от редактора търговски натиск от новите корпоративни собственици на вестника и предстоящата криза в бранша. Разследването показва сложното пресичане на частния интерес и политическата корупция през призмата на неясното търсене на истината за подозрителната смърт на млада жена, която е имала връзка с амбициозния конгресмен Стивън Колинс (в ролята – Бен Афлек). Обединени в преследването на голямата история, двамата разследващи репортери оспорват журналистическата етика, но запазват изцяло професионални отношения помежду си, а като поведение в рамките на определена професионална роля се наблюдава интересно представяне на „новия журналист“, чиято дейност е обвързана с онлайн средата. Наблюдението на поведението в рамките на даден медиен формат също показва нестандартно съчетание между вестникар и онлайн журналист, което се оказва успешна комбинация.

Главните действащи лица в анализирания филмови заглавия са изправени пред различни препятствия, като в процеса на развитие на историята конфронтацията и напрежението се увеличават, а последствията са различни в зависимост от засегнатите структури. Според медийния изследовател Матю Ерлих от особено значение са конфликтите между обществения и частния/институционалния интерес. Първият се появява, когато при търсене на новини журналистът се сблъсква с уязвими хора, а вторият възниква, когато отговорностите на медиите в обществото са подчинени на пазарните съображения и доминират политически и икономически фактори [2]. Създаденото напрежение, което ескалира, разкрива противоречието между желанието на журналистите да отразяват безпристрастно и неутрално новините, и множеството въздействащи показатели върху средата. Пример за филм, визуализиращ една морална дилема, която променя възприятията на общността и придобива национално значение за САЩ, представя заглавието „Спотлайт“ („Spotlight“, 2015 г.)² на режисьора Том Маккарти. Поставайки под съмнение една норма, а именно, че Църквата е недосегаема, разследващият екип на вестник „Бостън Глоуб“ разкрива широко разпространеното сексуално насилие над деца от десетки духовници в областта. Месеци разследвания на петимата журналисти – Майкъл Резендес (в ролята – Марк Ръфало), Уолтър Робинсън (в ролята – Майкъл Кийтън), Саша Пфайфър (в ролята – Рейчъл Макадамс) и Мат Карол (в ролята – Брайън д’Арси), и новия главен редактор на медията Марти Байрън (в ролята – Лийв Шрайбър) водят до серия от репортажи за неправомерно поведение, системно отстраняване и преместване на

свещеници в други енории, като целта на представената история не е да се предизвика поредният скандал, а да се разкрие системата, позволяваща това да се случва. Разказаната история е по действителни събития и онагледява ролята на журналистиката като куче пазач (от английски език – *watchdog journalism*), при което се реализира колективен поглед към конкретните събития, отстояват се високи норми и се защитават социално онеправданите. Журналистите са отличени с наградата „Пулицър“ за своята работа в услуга на обществото, а продукцията – с почетен „Оскар“ в категорията за най-добър филм.

Професионална роля, според типологията и съответните изпълнявани дейности в редакцията, която често остава извън основния фокус, е тази на карикатуриста. Конкретната позиция все по-рядко намира реализация в динамично променящата се медийна среда, но ѝ е отредена главна роля в продукцията „Зодиак“ („Zodiac“, 2007 г.)³ на режисьора Дейвид Финчър. Филмът е базиран на книгата на карикатуриста Робърт Грейсмит, в чийто образ се превъплъщава актьорът Джейк Джилънхол. Екранизирано е едно от най-големите разследвания в американската история на сериен убиец, получил прозвището Зодиак заради изпълнените с астрологически символи и кодове писма, които е изпращал до вестник „Сан Франсиско Кроникъл“. Сюжетът е по реални събития и се развива в края на 60-те и началото на 70-те години, като са представени интересно и детайлно пространството и времето в Сан Франсиско и Северна Калифорния. Наблюдават се две паралелни разследвания – на полицията, която борави с фактите, и на журналистите, които работят с информация. Основно действащо лице при първите е инспектор Дейвид Тоски (в ролята – Марк Ръфало), а при вторите, освен Грейсмит, ексцентричният журналист Пол Ейвъри (в ролята – Робърт Дауни Джуниър). Една от въвеждащите сцени показва стандартната за това време структура на отворения нюзрум с непрекъснато звънящи стационарни телефони и пишещи машини по бюрата, а екипът от журналисти е съставен изцяло от мъже, което е обичайно за времето, което се пресъздава. Провежданото разследване, без ясен напредък по случая, представя самоотверженото преследване на истината от карикатуриста Робърт Грейсмит в толкова висока степен, че дори в един от диалозите му задават въпрос дали е скаут, което символично препраща към професионалната роля, която изпълнява – да открие и разреши мистерията именно като журналист скаут. Реалистичната кинематография превръща „Зодиак“ в автентично онагледяване на загадка, която продължава да вълнува както разследващите, така и зрителите.

Голяма част от филмовите сюжети се изграждат около препятствията, пред които са изправени героите в историята, която често е обвързана с казус от обществено значение. Според изследователя Брайън Макнейр филмите имат обхват и резонанс и е разумно да се възприемат като шедър източник на информация за това по какъв начин дадена общност възприема и се отнася към представените явления. Кинематографичните визуализации на определен социален тип неизбежно се основават на преобладаващите модели на конкретния тип, които дадено общество крие, и в процеса допринасят за консолидирането и засилването на тяхното преобладаване, допълва той [3]. Реализирането на филмови произведения по действителни събития предоставя възможност на изкуството да пресъздаде реалността, и конкретните продукции, отразяващи журналистическия живот, обикновено алармират за сериозни обществени проблеми от различен характер. Пример за подобен случай по истинска история разкрива „Убий пратеника“ („Kill the Messenger“, 2014 г.)⁴ на режисьора Майкъл Куеста. Разследващият журналист от вестник „Сан Хосе Меркурий Нюз“ Гари Уеб (в ролята – Джеръми Ренър) провежда едногодишно разследване за незаконното внасяне на наркотици в САЩ през 80-те години, като никарагуанските наркодилъри насочват приходите си към въоръжаване на бунтовници и финансиране на тайна война, подкрепяна от ЦРУ. Когато една история стане толкова голяма, тя привлича вниманието и на критиката, като се засилва нивото на недоверие към съобщените новини. Представена е стойността на информацията, която може да се превърне в голяма опасност, но отдаденият и упорит журналист излага в своите статии факти за корупцията в правителството, успява да вкуси от славата, след което – да плати за нея със загуба на семейството, работата и психичното си здраве. Акцент е поставен и върху една малко дебатирана във филмовите произведения част, а именно събирането на доказателствата и проверката на фактите, които са от съществено значение при разследващата журналистика. В реалния живот журналистът е носител на „Пулицър“ за друго разследване, което предполага достатъчно голяма опитност при писането на подобни текстове. Крайният резултат е, че собственият му вестник се дистанцира от статията и публикува извинение до своите читатели. Отдадеността на професионалната роля в желанието да се оповести истината, довежда до наблюдавания човешки крах.

Филм, чието основно послание е отново за значението на човешкия фактор и толерантността, е „Могъщо сърце“ („A Mighty Heart“, 2007 г.)⁵ с режисьор Майкъл Уинтърботъм. Историята започва

в деня на изчезването на репортера от „Уолстрийт Джърнъл“ Даниъл Пърл (в ролята – Дан Футърман), който е отвлечен и впоследствие – убит, от терористична група в Карачи, Пакистан. Продукцията е заснета въз основа на мемоарите на бременната му съпруга – френската радиожурналистка Мариан (Анджелина Джоли), която провежда безуспешно разследване, като поетапно се разгръща безизходицата, в която се намира героинята. Кинематографичната визуализация отправя важно послание към аудиторията, като припомня за множеството журналисти, загубили живота си заради всеотдайността към своята работа, отразявайки конфликтите в Ирак.

Значението на посланията, които филмите произведения разпространяват, е съществено, тъй като чрез тях спомагат за изграждането на представата за медийния живот. Въпреки че голяма част от тях представят добре позната версия на драматичен филмов сюжет, именно усещането за достоверност на визуализирания разказ променя възприятията на аудиторията. Това се потвърждава и в анализирания филми, от които само един не е заснет по действителни събития – „Правилата на играта“.

Конструирането на личността на журналиста през призмата на „седмото изкуство“ е обобщено спрямо поведението в рамките на зададените критерии и извежда няколко основни характеристики на екранизирания образ на журналиста (вж. таблица 1)

Таблица 1. Резултати според зададените критерии за наблюдение на журналистическото поведение

Филм	Критерии за наблюдение				
	Име, година	Вид журналистика	Медиян формат	Професионална роля	Пол
„Зодиак“, 2007 г.	карикурист/ разследващ журналист	вестникар	скаут	мъж	реална история
„Могъщо сърце“, 2007 г.	разследващ журналист	вестникар и радио-журналист	гейткийпър	мъж и жена	реална история
„Правилата на играта“, 2009 г.	разследващ/ политически журналист	вестникар и онлайн журналист	новият журналист; журналистът като адвокат (застъпник)	мъж и жена	фикционална история
„Убий пратеника“, 2014 г.	разследващ журналист	вестникар	скаут	мъж	реална история
„Спотлайт“, 2015 г.	разследващ журналист	вестникар	гейткийпър	скип от 4 мъже и 1 жена	реална история

Първата характеристика е продиктувана от основната функция на репортерите – безкористно да преследват истината и да я отразяват обективно в името на идеалната кауза, наречена справедливост, като чрез своите действия постигат конструктивна промяна в обществото. Това наблюдение се потвърждава и в анализираниите филми, в които поведението на главните герои в рамките на даден вид журналистика е разследващо. Отдадеността на професията се изразява в желанието на журналистите да отразяват безпристрастно събитията, но са налични множество въздействащи обстоятелства, често обвързани с различни морални дилеми.

Като втора особеност във филмите, изграждащи образа на журналиста, може да бъде посочен медийният формат, който е пресъздаден. Интересен аспект е преобладаващото количество сюжети, които препращат зрителите назад във времето, към истории, развиващи се в различни вестници. По този начин леко носталгично е визуализирано времето, в което браншът се възприема по сериозен начин, а дейността на репортерите е високо оценена. Професионалните стандарти са част от заложените норми за безкористно отразяване на текущите събития. В няколко филмови сюжета („Убий пратеника“, „Правилата на играта“) се загатва за предстоящата икономическа криза в бранша, която впоследствие разтърсва общността, както и за конкуренцията на медийния пазар и търговския натиск, наличен при появата на нови корпоративни собственици на съответното издание.

Трета характеристика отразява факта, че в рамките на даден филмов сюжет поведението на журналистите според определена професионална роля може да обхваща повече от една такава. Най-разпространената както в действителността, така и в анализираниите филмови произведения остава тази на гейткийъра. Реализирането на висококачествени крайни продукти е обвързано с възприетите стандарти, които са обединени от общата редакционна политика. В някои от филмовите заглавия установената практика в дадена редакция е загърбвана при отстояването на истината и се наблюдава ролята на журналиста като скаут (примери: „Зодиак“ и „Убий пратеника“). Еволюирането на персонажите по време на действието разкрива изследването на конкретна тема и самоотверженото преследване на правдата в толкова висока степен, че дори се прекриват установените норми в защита на идеалната цел. Интересно представена е ролята на новия журналист, който отразява събитията в дигиталното пространство („Правилата на играта“). Онлайн медиите все още присъстват сравнително малко в сюжетите на игралното кино, което в определена степен е обвързано с променената

журналистическа среда. Значимите разследвания и вълнуващите истории в по-голямата си част са заснети по действителни събития, а различната ситуация днес превръща подобни прояви в трудно реализируеми.

В резултат на всичко, анализирано в настоящото изследване, определено може да се твърди, че въпреки илюзорното представяне на облика на репортерите в американските художествени филми, той има своята положителна социална рефлексия.

Заклучение

Журналистиката продължава да привлича режисьорите и филмовите творци, чиито произведения впоследствие биват високо оценени с престижни филмови отличия, което ги превръща в едни от ключовите медийни форми. Големият принос на кинематографичните визуализации на медийния свят основно е изразен в художествения образ на журналистите, който представят на аудиторията. Техният изключителен успех се дължи на динамичното действие, което пресъздават, и на въздействащите истински истории, които екранизират.

Визуалният език и силата на киното въздействат емоционално и създават силни реалистични картини на телевизионни студия, редакции и различни динамични премеждия. Изградената образност обективно представя важната позиция, която има журналистиката като коректив на случващото се, и посланията, които разпространява за социална отговорност. Създаденият в киното образ на журналиста е натоварен със задачата да събуди интерес към важните проблеми, а отговорността на филмовите произведения е да представят репортерите реалистично, тъй като по този начин изграждат възприятията за тях в обществото.

Бележки

1. **Pravilata** na igrata. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0473705/> (17.07.2021).
[**Правилата** на играта. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0473705/> (17.07.2021).]
2. **Spotlayt**. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt1895587/> (18.07.2021).
[**Спотлайт**. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt1895587/> (18.07.2021).]
3. **Zodiak**. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0443706/> (19.07.2021).
[**Зодиак**. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0443706/> (19.07.2021).]
4. **Ubiy** pratenika. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt1216491/> (14.07.2021).
[**Убий** пратеника. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt1216491/> (14.07.2021).]
5. **Mogashto** sartse. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0829459/> (10.07.2021).
[**Могъщо** сърце. IMDb, <https://www.imdb.com/title/tt0829459/> (10.07.2021).]

References/Литература

1. **Попова**, М. *Zhurnalisticheska teoria*. V. Tarnovo: Faber, 2012.
[Попова, М. Журналистическа теория. В. Търново: Фабер, 2012.]
2. **Ehrlich**, М. С. *History of Communication: Journalism in the Movies*. University of Illinois Press, 2010.
3. **McNair**, В. *Journalism on Film: Heroes and Villains*. Edinburgh University Press, 2009, pp. 10 – 15.

За автора

Екатерина Титова е доктор по „Теория на журналистиката и медиите“ във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, магистър по журналистика от ФЖМК и бакалавър по „Визуални изкуства – фотография“ от НБУ. Автор е на монографията „Културни перспективи в съвременната журналистика“, съавтор на електронната книга „Реформи и социална промяна. Ролята на онлайн медиите при изграждането на дневния ред на българското общество“, а също така и на множество статии, посветени на медийната култура, динамиката и развитието на журналистиката и културната среда. Нейната дългогодишна работа в областта като журналист, отразяващ събитията от сферата на културата, и фотограф може да бъде проследена в редица издания, сред които списанията „Икономист“, „HELLO! България“, „BBC Знание“, „Мода“, вестниците „Телеграф“, „Монитор“, „Демокрация“, „Политика“, „Еuropost“ и др. Интересите ѝ са в областта на журналистиката, съвременните аспекти на културата, фотографията и комуникацията.

За контакт с автора: e_d_titova@abv.bg

THE IMAGE OF JOURNALISM PRESENTED IN AMERICAN CINEMATOGRAPHY

Ekaterina Titova

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Abstract: The dynamic transformation of the movie industry, influenced by the active development of modern technologies and various trends reveals the changes surrounding reality. The article traces the shape of the journalist in cinema, its important function and position in democratic societies. The journalistic figure itself is of great importance for public discourse, but is often accompanied by various cultural contradictions related to journalistic ethics, established criteria for work, revealed truth, reconciliation with the irreconcilable, political bias content and role of the professional in a rapidly changing environment. The film plots, through their own prism and angle, refract and help to build the viewers' perception of the media.

Keywords: journalism, movies, cinema, media, culture.

About the author

Ekaterina Titova is a PhD in "Theory of Journalism and Media" from the Faculty of Journalism and Mass Communication at Sofia University "St. Kliment Ohridski", Master of Journalism from the same Faculty and Bachelor of "Visual Arts – Photography" from NBU. She is the author of the book "Cultural Perspectives in Contemporary Journalism", co-author of the e-book "Reforms and Social Change. The role of online media in shaping the agenda of Bulgarian society", as well as numerous articles dedicated to media culture, the dynamics and development of journalism and the cultural environment. Professional experience and years of her work are dedicated in the field as a journalist covering events and a photographer seen in a number of publications, including the magazines "The Economist", "HELLO! Bulgaria", the newspapers "Telegraph", "Monitor", "Demokratiya", "Politika", "Europost" etc. Her interests are in the field of journalism, contemporary aspects of culture, photography and communication.

To contact the author: e_d_titova@abv.bg